

До історії статті В. Гнатюка «В справі літературної мови підкарпатських русинів»

В 1924 р. чеський вчений Ф. Тіхий звернувся до В. Гнатюка з проханням написати статтю про зв'язки закарпатських та галицьких українців від 1914 по 1924 рік для ювілейного номера ж. «Slovanský přehled», присвяченого 60-річчю з дня народження його засновника та довгорічного редактора — А. Черногорого.¹

Незважаючи на те, що В. Гнатюк був у добрих особистих відносинах з А. Черним і дуже високо цінив його діяльність, замовлену статтю не зміг написати через важку хворобу, яка прикувала його до ліжка, та з-за браку потрібних матеріалів.²

Та вже 24/V 1924 р. висилає Гнатюк Ф. Тіхому статтю про мовне питання на Закарпатській Україні і просить опублікувати її в ювілейному збірнику.³

Через півроку Ф. Тіхий повідомив В. Гнатюка, що його статтю не зміг опублікувати в ж. «Slovanský přehled» з-за браку місця, але обіцяє помістити її у виданні «Slovanská ročenka».⁴ Та, на жаль, вона ніколи не побачила світу. Як нас повідомив сам Ф. Тіхий, справжньою причиною її відхилення не був брак місця, але її гостре спрямування проти офіційної політики чехословацького уряду на Закарпатті, яке було не до вподобі навіть ліберальній редакції ж. «Slovanský přehled».

¹ Див. лист Ф. Тіхого В. Гнатюку від 23/III 1924. Рукописний відділ Львівської державної наукової бібліотеки, фонд Гнатюка, № 554, п. 24. З подібними замовленнями звертався Ф. Тіхий до В. Гнатюка і частіше. Так, наприклад 21/V 1921 р., він для того ж журналу просив статтю про літературні стремління закарпатських українців. (Там же). Та В. Гнатюк через хворобу або з-за короткого часу для їх написання не міг задовільнити прохання Ф. Тіхого. (Див. листи В. Гнатюка Ф. Тіхому у празькому Památníku národního písemnictví).

² Див. лист В. Гнатюка Ф. Тіхому від 6/IV 1924 р. в архіві Ф. Тіхого у Památníku národního písemnictví та лист В. Гнатюка І. Панькевичу від 18/III 1923 р. на стор. 188 цього збірника.

³ Там же.

В 1963 р. Ф. Тіхий передав статтю разом з багатьма іншими рукописами та книжками із свого приватного архіву Свідницькому музею української культури.

Першим звернув на неї увагу директор Музею Іван Чабиняк, який дав її в наше розпорядження. Інформацію про її знайдення разом з кількома винятками з неї було опубліковано в ж. «Школа і життя».⁵

Питання, яке В. Гнатюк порушив в даній статті, не нове. Про мовні проблеми в «Угорській Русі» він писав у цілому ряді довоєнних праць.⁶ В цих працях він з обуренням виступав проти мадьяризаторських тенденцій угорського уряду по відношенню до закарпатського населення та гостро критикував закарпатську інтелігенцію за її відірваність від народу і байдужість до національних справ. Одночасно він висловлював певне переконання, що коли Закарпаття звільниться від тисячолітнього угорського гноблення і в ньому настануть зміни в «соціально-економічних умовах», закарпатський народ «підійметься до нового майбутнього».⁷ Таким «звільненням» він вважав приєднання закарпатських земель до Чехословацької Республіки, але в невдовгому часі переконався, що ні чехословацький уряд не має серйозних намірів правильно вирішити національне і мовне питання на Закарпатті. Про це він пише в статті, яку друкуємо нижче.

Статтю друкуємо зі збереженням мовних особливостей В. Гнатюка, які трохи відрізняються від сучасної літературної мови. Зміни робимо лише в області правопису за принципами, наведеними в примітці до його листування з І. Панькевичем.⁸

М. М.

⁵ В. Гнатюк. В справі літературної мови підкарпатських русинів. «Школа і життя — педагогічний додаток ж. Дружно вперед», 1964—65. № 11—12. стор. 10—11.

⁶ Див. Бібліографія праць В. Гнатюка про «Угорську Русь» на стор. 215—220 нашого збірника.

⁷ V. Hnatjuk, Rusini v Uhrách, ж. »Slovanský přehled«, 1899, № 9, стор. 427.

⁸ Див. стор. 157 цього збірника.